

INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA FUNKSIONAL USLUBLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI

Fathullayeva Sabohat Abdurazzoqovna

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyoti ingliz tili yo'nalishi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10550332>

ARTICLE INFO

Received: 15th January 2024

Accepted: 21th January 2024

Online: 22th January 2024

KEY WORDS

Uslubiy tahlil, funksional usullar, lug'at, sintaktik tuzilmalar.

ABSTRACT

Keyingi yillarda mamlakatimizda fan va ta'lim sohasida amalga oshirilgan qator islohotlar davrida bunday ilmiy izlanishlarning ahamiyati davlat siyosati talablariga javob beradi. O'zbekiston Prezidentining Murojaatnomasida Sh.Mirziyoyevning Oliy Majlisga yollagan nutqida zamonaviy bilim va tajriba, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida mustaqil fikrlaydigan, eng yaxshi insoniy fazilatlariga ega yoshlarni tarbiyalaymiz, deyiladi. Bundan kelib chiqadiki, dunyoviy bilimlarni egallash bilan birga milliy qadriyatlarni rivojlantirish ham katta ahamiyatga ega. Mamlakatimizda tillarni, jumladan, xorijiy tillarni o'qitish borasida amalga oshirilayotgan tub islohotlar yuqoridagi maqsadlarni o'zida mujassam etgan. Chet tillarni o'rgatish orqali jahon ilm-fani, ilm-fan va madaniyatini o'zlashtirib, mamlakatimiz taraqqiyotiga hissa qo'shish bugungi kun yoshlarining ustuvor vazifasidir. Ushbu maqolada ikki til o'zbek va ingliz tillarining funksional uslublari chog'ishtirma tahlili qilindi va ularning orasidagi farqlar o'rganildi.

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Til inson ifodasining ko'p qirrali va dinamik vositasi sifatida bizning muloqotimiz, adabiyotimiz va jamiyatdagi o'zaro munosabatlarimizni shakllantiradigan keng ko'lamli uslublarni boshqaradi.

Ushbu xilma-xil uslublar orasida rasmiy va norasmiy til o'rtasidagi dixotomiya til boyligining asosiy jihati sifatida turadi. Ushbu dissertatsiya ingliz tilidagi murakkab rasmiy va informatsion uslublarni ajratib ko'rsatish va solishtirishga qaratilgan keng qamrovli tadqiqni boshlaydi. Ingliz va O'zbek tillari grammatik jihatdan bir biridan uzoq tillar hisoblansada, biroq ularning unli va undosh harflari orasida bir muncha o'xshashlik bor.

Tilning murakkab gobelenida uslub kuchli ip bo'lib xizmat qiladi, aloqa va adabiyot matolarini bir-biriga bog'laydi. Rasmiy va norasmiy uslublar orasidagi farq faqat lingvistik emas, bu biz o'zimizni ifodalaydigan madaniy, ijtimoiy va tarixiy kontekstlarning aksidir.

Rasmiy til o'zining tuzilgan sintaksisi, aniq so'z boyligi va baland ohangi bilan ajralib turadi, akademik nutqda professional muhitda va klassik adabiyotda o'z o'rnini topadi. Bundan farqli o'laroq, norasmiy til o'zining so'zlashuv so'zlari, bo'shashgan sintaksisi va suhbat ohangi bilan bizning kundalik o'zaro ta'sirlarimizga zamonaviy adabiyotlar va raqamli aloqa platformalariga kiradi. Ushbu uslublarni tushunishning ahamiyati lingvistik tahlildan tashqarida. Bu ta'lim doiralarda, professional aloqalarda va madaniy o'ziga xosliklarimizni belgilaydigan rivoyatlarda aks sado beradi. Rasmiy va norasmiy tilini tanlash o'zboshimchalik bilan emas, bu xabarlarining qanday qabul qilinishi, qabul qilinishi va talqin qilinishiga ta'sir ko'rsatadigan qasddan qilingan harakatdir. Binobarin, funktsional uslublar bo'yicha tadqiqotlarga bo'lgan ehtiyoj milliy va xalqaro miqyosda ortib bormoqda. Shu sababli, sohada qo'llaniladigan funktsional uslublarni birlashtirish va standartlashtirish yo'nalishlari aniqlanishi kerak. Bu omillarning barchasi mavzuni dolzarb qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Keyingi yillarda ilmiy adabiyotlarda funktsional uslublarni o'rganishda bir qator olimlar va professorlar o'zlarining hissalarini qo'shishgan va ilmiy ishlar amalga oshirishgan. Bulardan o'zbek tilidagi funktsional uslublar to'g'risida: Qurbanov.T¹, Qo'ng'urov.R², Qurbanov.R³larning tadqiqotlari o'zbek tilidagi funktsional uslublarni o'rganishda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari Ingliz tilidagi funktsional uslublar bo'yicha ham ko'plab olimlar Afruza F⁴, Nilufar M⁵, Sobironva.I.N⁶, Shodiyeva A⁷, Xudoyqulov B⁸ o'z tadqiqotlarida juda muhim va kerakli ma'lumotlarni keltirib o'tishgan. Dunyodagi mashhur tilshunos olimlari ham tildagi funktsional uslublar va ularning tildagi ahamiyati to'g'risida ko'plab ilmiy izlanishlar olib

² Qurbanov T. "O'zbek tilining funktsional stillari". -Samarqand: SamDU, 1984

² Qo'ng'urov.R." O'zbek tilining funktsional stillari".- Samarqand, 1984.

³ Qurbanov R. "O'zbek tilining funktsional stillari".- Samarqand, 1984

⁴ Afruza F. USLUBIYAT. NUTQ USLUBLARI TASNIFI //Yosh Tadqiqotchi Jurnal. –2022. – T. 1. – №. 4. – C. 441-447.

⁵ Nilufar M. ADABIY NUTQ USLUBLARI VA ULARNING O 'ZBEK TILIDAGI O'RNI //Yosh Tadqiqotchi Jurnal. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 581-589.

⁶ Sobirovna I. N. O'ZBEK DAVLAT HUIJATCHILIGINING TARAQQIYOTBOSQICHLARI VA RASMIY USLUBDAGI NUTQNING OZIGA XOS LINGVISTIKXUSUSIYATLARI //Conferencea. – 2022. – C. 64-67.

⁷ Shodiyeva A. Rasmiy Uslubning Ekstralingvistik Belgilari //E Conference Zone. – 2022.– C. 65-68.

⁸ Xudoyqulov B., Berdiyev S. X. INGLIZ TILIDAGI AYRIM IDIOMALARNINGTARJIMASI XUSUSIDA //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural andsocial sciences. – 2022. – T. 2. – №. 9. – C. 632-635.

borishgan. Bulardan: Alt⁹, Batterink.L.J¹⁰, Benitez.V.L¹¹, Barrens.S.C¹², Bilson.S¹³ hamda Bhatt.R.M¹⁴ larni misol tariqasida keltirish mumkin.

ASOSIY QISM

Uslub- tilning inson faoliyatining biror bir sohasi bilan bog'liq vazifalariga ko'ra ajratilishi hisoblanadi. Insonlar faoliyatlarining barcha jabhalarida bir-birlari bilan aloqa qilish jarayonida tildagi leksik, frazeologik, grammatik va fonetik vositalarni tanlash va ishlatishda bir-birlaridan ma'lum darajada farq qiladilar. Umumxalq tili doirasida til vositalarining bunday tanlab olinishi nutqning xilma-xil ko'rinishlarining paydo bo'lishiga olib keladi. Nutq uslub tilning vazifasi bilan bevosita bog'liq bo'ladi. Shu sababli ham ular vazifaviy (funksional) uslub deb ataladi. Vazifaviy uslub deganda tildan farq qiladigan qandaydir alohida narsa tushunilmaydi, balki aniq bir adabiy til ichida qaraladigan o'ziga xos xususiyatlari, xizmat qilish doirasibilan o'zaro farq qilib turadigan yordamchi tizim tushuniladi. O'zbek adabiy tilida quyidagi til uslublari mavjud;

- 1 So'zlashuv uslubi,
- 2 Rasmiy uslub,
- 3 Ilmiy uslub
- 4 Publitsistik uslub
- 5 Badiiy uslub.

Yuqorida sanab o'tilgan uslublarning barchasi o'zlarining vazifalaridan kelib chiqqan holda turli xil vaziyatlarda ishlatiladi. Masalan; so'zlashuv uslubidan foydalanayotgan kishidan til vositalaridan Saraland foydalanish talab etilmaydi hamda suhbat paytida mimikalardan va turli xil ohanglardan foydalanishi mumkin.

Biroq ilmiy uslubda doim fan, texnika va ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan terminal ishlatiladi. Bu uslub har qanday kishi uchun ham tushunarli bo'lavermaydi. Bu uslubda tabiat va ijtimoiy hayotdagi hodisalar aniq ta'riflanadi tushuntiriladi. Funksional uslubning bu turi terminologik va mavhum leksikaning, murakkab sintaktik tuzilmalarning qo'llanilishi, so'zlarning asosan aniq to'g'ri ma'noda ishlatilishi, maxsus iboralarga egaligi bilan ajralib turadi. Bu funksional uslub barcha uchun tushunarli bo'lavermaydi va faqat ma'lum bir soha vakillarigina bu uslubni tushuna olishadi.

⁹ Alt, M., Meyers, C., Oglivie, T., Nicholas, K., & Arizmendi, G. (2014). Cross-situational statistically based word learning intervention for late-talking toddlers. *Journal of Communication Disorders*, 52, 207-220.

¹⁰ Batterink, L. J., Reber, P. J., Neville, H. J., & Paller, K. A. (2015). Implicit and explicit contributions to statistical learning. *Journal of memory and language*, 83, 62-78.

¹¹ Benitez, V. L., & Li, Y. (2023). Cross-situational word learning in children and adults: The case of lexical overlap. *Language Learning and Development*. Advanced online publication.

<https://doi.org/10.1080/15475441.2023>.

Benitez, V. L., & Li, Y. (2023). Cross-situational word learning in children and adults: The case of lexical overlap. *Language Learning and Development*. Advanced online publication. <https://doi.org/10.1080/15475441.2023>.

Xuddi o'zbek adabiy tili kabi ingliz tilida ham 5 ta funksional uslublar mavjud, ammo ularning o'rtasida biroz farq bor. 1. The language of belles-lettres (she'riyat,

ta'sirli ertaklar va drama) uslubi Bu uslub orqali ingliz adabiyotshunoslari, shoirlari ,va drammaturlari o'zlarining mashhur asarlarini yaratishgan. Bu uslubdan eng ko'p foydalangan mashhur shaxs William Shakespeare. U bu uslubdan foydalangan holda hali hanuz yashab kelaxotgan mashhur asarlarini yaratgan. "Rome va Julieta", "Gamlet", "Qrol Lir" kabi asarlar bunga yaqqol misol bo'la oladi. 2. The language of publicistic literature (publisistik) uslub, 3. The language of newspaper (gazeta, jurnallar) uslubi, 4. The language of scientific prose (ilmiy) uslub va 5. The language of official documents (rasmiy hujjatlar) uslubi. Bu uslubdan biznesga oid xatlar, qonuniy hujjatlar, diplomatik hujjatlar va Harbin sohaga oid hujjatlarni yotish uchun foydalaniladi.

Har bir funksional uslub o'zining foydalanish sohasiga qarab o'ziga xos.O'zbek va ingliz tillarining grammatikasi bir biridan ancha farq qiladi, biroq funksional uslublari orasidagi tafovutni judayam yuqori deb bo'lmaydi.Misol tariqasida birgina ilmiy uslubni olib qaraydigan bo'lsak , ilmiy uslubda xuddi o'zbek tilidagi kabi faqat ingliz tilida ham faqat maxsus atama va terminlardan foydalaniladi.Bu uslubda yozilgan hujjatlar yoki matnlarni so'zlashuv uslubidan keng foydalanadigan kishilarning tushunishlari bir muncha qiyin bo'ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, funksional uslublar nutqning tushunarli va tinglovchiga to'g'ri tushuntirishga juda katta yordam beradi. Funksional uslublarning yozma va og'zaki nutqning har tomonlama mukammal va tugal bo'lishida ahamiyati beqiyos. Ma'lumotlarni tinglovchiga yoki o'quvchiga aniq yetkazib berish uchun to'g'ri uslubni tanlash va til vositalaridan oqilona foydalanish berilgan ma'lumotni sifatini hamda unga bo'lgan talabni yanada oshiradi.

O'zbek va ingliz tillari grammatik jihatdan bir biridan bir muncha farq qiladi ,ammo vazifaviy uslublarning o'xshashligini kuzatish mumkin .Ikki tilda ham uslublardan foydalanayotgan paytda kishilardan yuqori darajadagi e'tibor talab etiladi, sababi yozilayotgan asar bo'ladimi , maqola bo'ladimi doim uslub jihatidan to'g'ri tanlangan va to'g'ri til vositalaridan foydalangan holda yozilishi kerak.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – <http://agroxizmat.uz/oz-OZ/president>.
2. Qurbanov T. "O'zbek tilining funksional stillari". -Samarqand: SamDU, 1984
3. Qurbanov R. "O'zbek tilining funksional stillari ".- Samarqand, 1984
4. Afruza F . USLUBIYAT. NUTQ USLUBLARI TASNIFI //Yosh Tadqiqotchi Jurnal. –2022. – T. 1. – №. 4. – C. 441-447.
5. Nilufar M. ADABIY NUTQ USLUBLARI VA ULARNING O 'ZBEK TILIDAGI O'RNI //Yosh Tadqiqotchi Jurnal. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 581-589.
6. Sobirovna I. N. O'ZBEK DAVLAT HUJJATCHILIGINING TARAQQIYOTBOSQICHLARI VA RASMIY USLUBDAGI NUTQNING OZIGA XOS LINGVISTIKXUSUSIYATLARI //Conferencea. – 2022. – C. 64-67.

7. Shodiyeva A. Rasmiy Uslubning Ekstralingvistik Belgilari //E Conference Zone. – 2022.– C. 65-68.
8. Xudoyqulov B., Berdiyev S. X. INGLIZ TILIDAGI AYRIM IDIOMALARNINGTARJIMASI XUSUSIDA //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. 9. – C. 632-635.
9. Alt, M., Meyers, C., Oglivie, T., Nicholas, K., & Arizmendi, G. (2014). Cross-situational statistically based word learning intervention for late-talking toddlers. *Journal of Communication Disorders*, 52, 207–220.
10. Batterink, L. J., Reber, P. J., Neville, H. J., & Paller, K. A. (2015). Implicit and explicit contributions to statistical learning. *Journal of memory and language*, 83, 62–78.